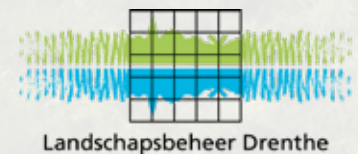

Jaarbericht 2024

Landschapsbeheer Drenthe

Zorg voor ons landschap

Landschapsbeheer Drenthe

Landschapsbeheer Drenthe droeg in 2024 actief bij aan het behoud en de ontwikkeling van het agrarische cultuurlandschap in de provincie. Dat deden we niet alleen, maar samen met maar liefst 6.496 vrijwilligers, verdeeld over 526 groepen (exclusief de Natuurwerkdagen), en met de steun van vele professionals. Het resultaat mag er zijn: gezamenlijk beheerden we 761 hectare natuurterreinen, 836 hectare bos, 297 kilometer wandel- en fietspaden, 47 kilometer natuurranden, 152 poelen en 166 cultuurhistorische elementen, zoals grafheuvels. Vrijwilligers verbraken daarbij opnieuw het record in het aantal gewerkte uren: maar liefst 180.288 uur werd besteed in en aan het groen. Inclusief de landelijke Natuurwerkdagen liep dat aantal zelfs op tot 189.644 uur. Een indrukwekkende prestatie, en een flinke toename ten opzichte van voorgaande jaren.

ORGANISATIE

Directeur Erik de Gruijter nam begin 2024, na een periode van 16 jaar, afscheid van Landschapsbeheer Drenthe. Hij was een van de medeoprichters van de stichting in 2007 en met zijn pensionering kwam er een einde aan een bijzonder tijdperk. Wat destijds begon als een kleine club van 14 mensen, is inmiddels uitgegroeid tot een organisatie met 27 werknemers.

Niek vom Bruch trad per 1 maart in dienst als nieuwe directeur/bestuurder. Ook oudgediende Pieter Posthumus, die maar liefst 30 jaar voor de stichting werkte, ging afgelopen jaar met (pre)pensioen. Velen kennen hem van zijn functie als coördinator vrijwilligerswerk, hij was daarmee een vertrouwd gezicht. Helemaal afscheid nemen doen we niet: Pieter blijft als vrijwilliger betrokken bij de stichting.

Binnen de Raad van Toezicht vond dit jaar een wisseling van de wacht plaats. Free Hoving is benoemd tot nieuwe voorzitter. Hij neemt daarmee het stokje over van Klaas Smid, die 8 jaar lang deze rol vervulde. Daarnaast namen we afscheid van Erik Meijles als lid van de raad.

Na jarenlange toewijding neemt Erik de Gruijter afscheid van Landschapsbeheer Drenthe.

“We zijn begonnen met 50 vrijwilligersgroepen, inmiddels zijn het er meer dan 500. Duizenden vrijwilligers zetten zich in voor hun eigen landschap en dat mag Landschapsbeheer Drenthe ondersteunen. Dat vind ik prachtig. Ook met alle projecten draagt de organisatie serieus bij aan wat Drenthe, Drenthe maakt. De afgelopen jaren zijn er veel professionaliseringslagen gemaakt en is het volwassen geworden. Landschapsbeheer Drenthe gaat weer een nieuwe fase in. Er is nog ontzettend veel te doen. Sinds april 2024 maak ik daar geen deel meer van uit omdat ik met pensioen ben gegaan, maar ik heb er alle vertrouwen in dat dit goed komt. Ik ben trots op de organisatie en volg ze met veel plezier.”

Erik de Gruijter
Oud-directeur/bestuurder
Landschapsbeheer Drenthe

Pieter Posthumus neemt afscheid van zijn functie, maar niet van de stichting.

Op ontdekkingstocht met Lodewijk van Kemenade langs het Scheebroekerloopje.

Scholing

Bij Landschapsbeheer Drenthe vinden we het belangrijk, en vooral ook nuttig, om van en met elkaar te leren. We steken daarom graag tijd en aandacht in het delen van kennis. Zo organiseerde het projectteam Aardkunde en Cultuurhistorie een lezing over autochtone bomen en struiken in Drenthe met aansluitend een excursie. Onder leiding van expert Lodewijk van Kemenade bezochten we het Scheebroekerloopje, een van de oude brongebieden nabij Anderen. Samen met het team van Landschapsbeheer Drenthe en enkele medewerkers van Het Drentse Landschap gingen we

op zoek naar een exemplaar van de wilde appel, die hier zo'n 30 jaar geleden voor het laatst was gezien. Hoewel we de appelboom niet hebben gevonden, kwamen we wel 2 autochtone jeneverbesstruiken tegen.

Ook trokken de collega's van het team Streekbeheer en het team Projecten eropuit voor een veldbezoek, dit keer onder leiding van het subteam Natuurinclusieve Landbouw. We namen een kijkje bij het Boer Burger Natuur Drenthe (BBND) project in de Broekstreek, bezochten een boomgaard die in onderhoud is bij een van de fruitboombrigades en brachten een bezoek aan een zaaglocatie van de landschapsbrigade.

Netwerk en verzet werk

In 2024 groeide het Streekbeheernetwerk in de meeste gemeenten gestaag door, terwijl het aantal groepen in een paar gemeenten stabiel bleef. In de gemeente Assen breidde het netwerk zich het sterkste uit, daar kwamen 8 nieuwe groepen bij. In totaal waren 526 groepen actief, waaronder 54 jeugdgroepen. Dankzij de oprichting van een scholenteam konden we afgelopen jaar meer scholen betrekken bij natuur en landschap. Bij een aantal groepen verschoven de werkzaamheden: er lag minder nadruk op houtwallen en -singels, en juist meer op het beheer van natuurterreinen en bos. Het onderhoud aan houtwallen en -singels door landschapsbrigades was intensief. Doordat dit meer werk met zich meebracht, werd er minder afstand afgelegd dan in 2023. De lancering van onze interactieve vrijwilligerskaart op onze website maakte het netwerk van actieve groepen beter inzichtelijk.

Team Streekbeheer en team Projecten op excursie in de Broekstreek.

STREEKBEHEER

Onder de noemer Streekbeheer werken we samen met bewoners, organisaties en overheden aan een gevarieerd en levendig landschap waarvan mensen, dieren en planten kunnen genieten. Door de krachten te bundelen, maken we onze omgeving groener, biodiverser en toekomstbestendig. Daar zijn we trots op en dat delen we graag. De beste manier om kennis te maken met Streekbeheer? In het veld natuurlijk!

Een kijkje achter de schermen

Tweede Kamerlid Eline Vedder-Monaster (CDA) werd afgelopen juli ondergedompeld in de wereld van Streekbeheer. Zo namen we een kijkje bij de actieve dorpsgemeenschap van Diever. Tijdens de rondgang maakte Eline kennis met de vele initiatieven die het dorp rijk is. Ze ontmoette enthousiaste vrijwilligers en boeren die zich met veel passie en toewijding inzetten voor het landschap. Dankzij hun inspanning wordt het landschap versterkt en de leefbaarheid van het dorp bevorderd. Ook de gemeenteraad van De Wolden stapte met ons op de fiets voor een excursie rond Ruinen. Met 20 raadsleden bezochten we diverse vrijwilligersinitiatieven en landschapselementen. Zo spraken ze met vrijwilligers van de fruitboombrigade, die onder meer de fruitbomen op de erven langs de Dokter Larijweg snoeien, en met de groep die in het Poasbargbossie dode fijnsparren verwijdt en het vervangt door inheems bosplantsoen. Onderweg

Tweede Kamerlid Eline Vedder-Monaster (CDA) in gesprek over het Streekbeheer in Diever.

stopten we bij verschillende landschapselementen en vertelden we over de wijze waarop de landschapsbrigade in Ruinen het cultuurhistorisch landschap behoudt.

Vleermuismonitoring in Hooghalen

Op uitnodiging van Boermarke mochten we meedenken over hoe we naast vogels ook andere dieren in het gebied rond Hooghalen kunnen helpen. Zo ontstond het idee om vleermuiskasten op te hangen. Voordat we dit konden doen, werd de plek onderzocht op vleermuispotentie. Het bleek geschikt: er zijn voldoende landschapselementen die als navigatiepunten kunnen dienen, er is open water met een rijk voedselaanbod en de nabijgelegen woonwijk en het kerkhof met oude bomen bieden geschikte winterverblijven. Om te achterhalen welke vleermuissoorten er in het gebied vliegen, keerden we terug met 7 vrijwilligers. Dit keer uitgerust met een batdetector. Dit apparaatje vangt de sonargeluiden op en maakt ze hoorbaar. Tijdens

de avondexcursie werden meerdere soorten 'gespot'. Op basis van deze bevindingen worden in 2025 verschillende vleermuiskasten geplaatst, afgestemd op de soorten die er leven. Een mooi steuntje in de rug voor de vleermuizen!

Op stap met de gemeenteraad van De Wolden.

Jeneverbesgilde Drenthe viert 20 jaar vrijwillige inzet met excursie naar Haselünne.

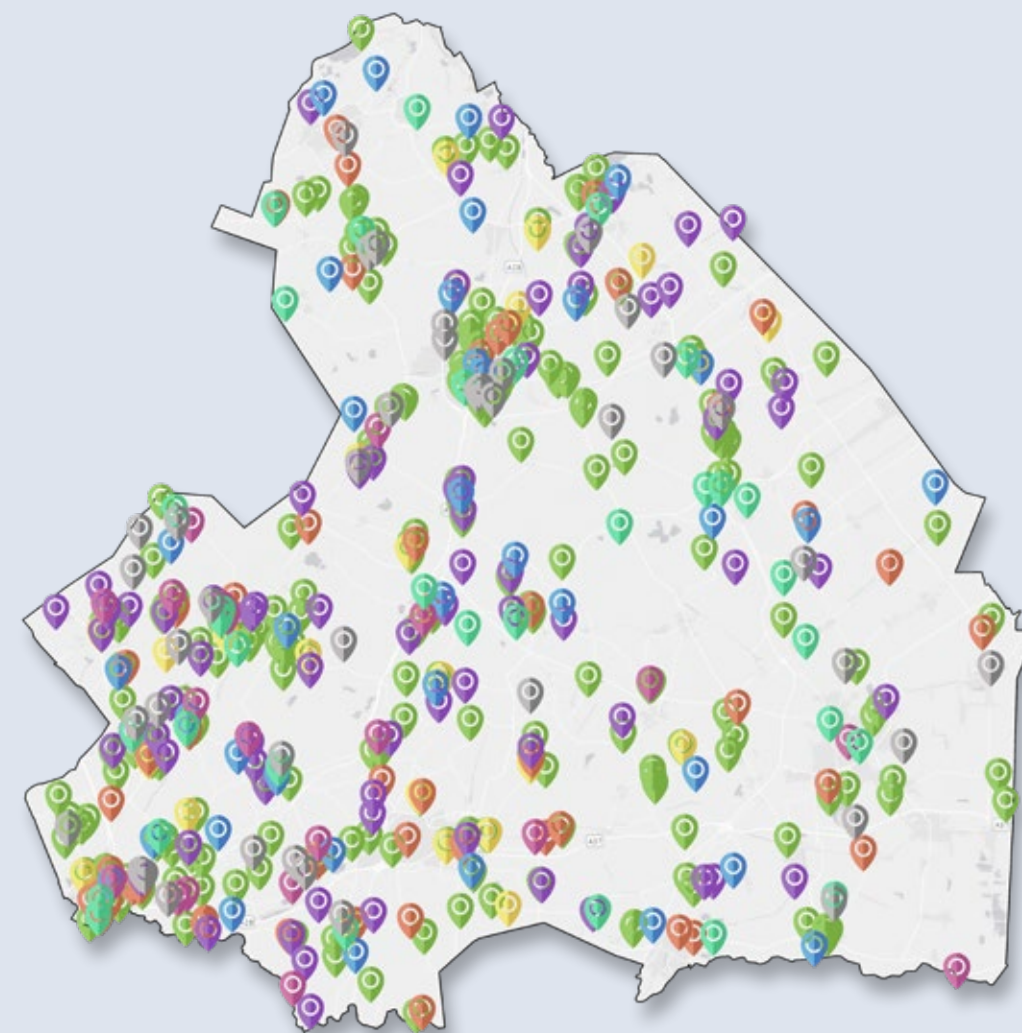
20 jaar inzet voor de jeneverbes

In 2024 vierden we het 20-jarig jubileum van het Jeneverbesgilde Drenthe. Een bijzondere mijlpaal die niet onopgemerkt voorbijging. Samen met de aangesloten jeneverbesbrigades gingen we op excursie naar Haselünne in Duitsland. Met 25 vrijwilligers beleefden we een inspirerende dag: we bezochten het natuurgebied, genoten van een lunch en streden om de titel tijdens de jeneverbesspelen. Vanuit het Streekbeheer ondersteunen we 14 jeneverbesbrigades met gereedschap, advies en de organisatie van verschillende activiteiten, zoals de jaaravond en de praktijkdag. De brigades zijn verspreid in de provincie actief en zetten zich al jarenlang in voor het behoud van deze icoonsoort. En niet zonder succes: dankzij de vrijwillige inzet blijft de soort op veel plekken in stand.

- Bewonersgroep
- Fruitboombrigade
- Jeugdgroep
- Landschapsbrigade
- Onderzoeksgroep
- Overige groep
- Soortbeheergroep
- Terreingerichtgroep

Netwerk Streekbeheer

Overzicht actieve vrijwilligersgroepen, bewonersinitiatieven en scholen.

“Het Streekbeheernetwerk van Landschapsbeheer Drenthe bewijst dat betrokken inwoners h t verschil maken. Door meer dan 500 lokale groepen ruimte te geven, wordt tegelijk biodiversiteit en gemeenschapszin in heel Drenthe versterkt. Die gedeelde inzet sluit naadloos aan op ons provinciale beleid voor een mooi, leefbaar en natuurinclusief platteland.”

Egbert van Dijk

Gedeputeerde Provincie Drenthe

PROJECTEN

Vanuit onze projecten geven we samen met bewoners, boeren, vrijwilligers, (groene) organisaties en overheden vorm aan het cultuurhistorisch landschap dat aantrekkelijk en waardevol is. Soms doen we dat via langlopende meerjarige trajecten, soms via korte, kleinschalige projecten. We leveren bijdragen aan vraagstukken provinciebreed, maar zijn ook lokaal actief en doen dit altijd in samenwerking met de omgeving. Op de volgende pagina's een greep uit onze projecten.

THEMA > **AARDKUNDE**

THEMA > **BEWONERSBETROKKENHEID**

THEMA > **BOMEN EN BODEM**

THEMA > **BIODIVERSITEIT**

THEMA > **CULTUURHISTORIE**

THEMA > **LANDSCHAP**

THEMA > **NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW**

Op zoek naar sporen uit het verleden.

Aardkundig advies en onderzoek

In het afgelopen jaar adviseerden wij de Provincie Drenthe over aardkundig erfgoed en werkten wij in opdracht van de provincie aan een aardkundig erfgoedplan. Dit is een soort blauwdruk die ambtenaren handvaten biedt om met aardkundig erfgoed om te gaan en hoe dit kan worden meegenomen in het maken van inrichtingsplannen.

Ook voerden we, samen met vrijwilligers en bewoners, onderzoek uit naar aardkundige elementen. Dit deden wij in Eelde, Klijdijk, Spijkerboor en Midlaren. Al deze locaties bleken uitblazingskommen te zijn. In Spijkerboor onderzochten we ook een oude meander van de Hunze. In opdracht van Arcadis/Prolander deden we onderzoek naar mogelijke pingoruïnes in Amen en Onstwedde (Groningen). Onstwedde bleek ook een uitblazingskom te zijn, in Amen ging het om een met veen opgevulde oude loop van het Amerdiep.

Aardkundig erfgoed

Aardkundig erfgoed vertelt ons iets over de ontstaansgeschiedenis van het landschap. Dit kunnen landschapsvormen zijn, maar ook processen, bodems of afzettingen. Het vormt de basis van de manier waarop wij het landschap zien en gebruiken. Om kennis over dit erfgoed te vergroten en waardevolle locaties te leren herkennen, organiseerden wij samen met de Provincie Drenthe een aantal meerdaagse cursussen inclusief veldexcursies. De deelnemers leerden meer over het herkennen van het aardkundige landschap en op wat voor wijze aardkundig erfgoed een volwaardige plek kan krijgen in (inrichtings)plannen, excursies en routes. Vanwege de grote animo werd de cursus 3 keer georganiseerd, 1 keer voor vrijwilligers, gidsen en terreinbeheerders en 2 keer voor ambtenaren van onder meer gemeenten, de provincie en Prolander. In totaal volgden 68 personen de cursus.

Pingoruïne.

Initiatiefnemer Henk Doeve (midden) en vrijwilligers aan de slag voor natuur dichtbij.

Natuurwerkdag

Tijdens de 24e editie van de Nationale Natuurwerkdagen op 1 en 2 november gingen 1.406 vrijwilligers op 74 locaties aan de slag. Als provinciale coördinator ondersteunden we de locaties met gereedschap en advies. In totaal werden er maar liefst 1.169 stuks gereedschap uitgeleend. De takkenscharen, beugelzagen en spades waren het populairst. In alle Drentse gemeenten werd er gewerkt aan uiteenlopende

Natuurwerkdag Junior: leren door te doen, buiten in het veld.

natuurklussen: van insectenhôtels vullen tot bloembollen poten. De feestelijke aftrap vond plaats bij de Toegangspoort Holtingerveld. Om te voorkomen dat de gletsjerwal dicht gaat groeien, verwijderden de vrijwilligers ongewenste bomen en struiken. Van het 'zaagafval' maakte men takkenrillen. Niek vom Bruch, de nieuwe directeur van Landschapsbeheer Drenthe, opende de kluslocatie en zaagde de eerste tak uit de gletsjerwal.

Natuurwerkdag Junior

De maand oktober stond in het teken van de Natuurwerkdag Junior. Speciaal voor de jongere generatie organiseerden we 11 buitenlessen, waaraan 427 leerlingen van 13 scholen deelnamen. De kinderen leerden op een actieve manier over natuurbehoud en -herstel, want leren over de natuur gebeurt buiten.

Ingezoemd

Met de campagne 'Ingezoemd' nodigden we buurtbewoners uit om de natuur in hun eigen omgeving te ontdekken en bewustwording te creëren over het belang van biodiversiteit. Tijdens deze zogenoemde wijksafari's gingen geïnteresseerden, onder begeleiding van onze gidsen, op zoek naar wat er leeft tussen de stoeptegels, in bomen en slootjes. Deze safari's vonden plaats in Assen, Beilen, Emmen, Hoogeveen en Meppel. De feestelijke aftrap van de campagne was in Hoogeveen, waar ook de winnaar van de 'Ingezoemd' fotowedstrijd werd bekendgemaakt. De winnaar ontving een toepasselijke prijs: een safari door zijn eigen wijk

met burens, vrienden en kennissen. Deze activiteiten werden georganiseerd in het kader van het programma Basiskwaliteit Natuur in Drenthe. Eeuwenlang vormden mens en natuur samen het landschap, maar door verstedelijking, intensivering van grondgebruik en klimaatverandering is de balans verstoord. Basis-kwaliteit Natuur verwijst naar de minimale voorwaarden voor planten en dieren om te overleven en zich voort te planten. Dit omvat een gezonde bodem, voldoende voedsel, schoon water en verbindingen tussen natuurgebieden. Door inwoners actief te betrekken bij hun directe leefomgeving willen we samen met de Provincie Drenthe, de Natuur en Milieufederatie Drenthe en IVN Natuureducatie bijdragen aan een gezonder landschap.

Jonge buurtbewoners ontdekken natuur in eigen omgeving.

Met de zoekkaart op wijksafari.

Vrijwilligersavond

In de voormalige tuinbouwschool De Proef in Frederiksoord vond op 4 september onze vrijwilligersavond plaats. De avond stond in het teken van waardering voor de vrijwilligers die wij ondersteunen en het werk dat zij verzetten. Met zo'n 120 bezoekers blikten we terug op het afgelopen jaar. Directeur Niek vom Bruch opende de avond en sprak zijn bewondering uit voor de tomeloze inzet van de grote en diverse groep vrijwilligers. Van berm Scouts tot weidevogelbeschermers, van betrokken leken tot specialisten en van deelnemers aan de Natuurwerkdag tot brigades die wekelijks actief zijn. Gedeputeerde Egbert van Dijk was ook aanwezig. Hij onderstreepte het belang van vrijwillige inzet en de indrukwekkende resultaten in het landschap. Daarna verzorgde hoogleraar landschapsgeschiedenis Theo Spek een inspirerende lezing over de toekomst van het Drentse landschap en de kracht van kleine, concrete bijdragen. Na afloop was er ruimte om ervaringen te delen en nieuwe ideeën op te doen.

Met chirurgische precisie en met behulp van een bouwkraan werd de zieke treurwilg veilig uit de woonwijk verwijderd.

Afscheid van een oude bekende

De Bomenwacht nam afgelopen jaar afscheid van een oude bekende: de monumentale treurwilg aan de Blankenslaan West in Hoogeveen. Deze 100-jarige boom kampte al langere tijd met ernstige aantastingen. De wilg werd geplaagd door de schubbige bundelzwam, die langzaam een weg baande door de stamvoet en

wortels terwijl de zwavelzwam via de wonden de gesteltakken in de kroon infecteerde. Uit de laatste trekproef bleek dat de stamvoet en gesteltakken onvoldoende gezonde restwand bevatte. De boom was te zwak geworden om zichzelf veilig staande te houden. De imposante wilg van ruim 22 meter hoog en bijna 5 meter in omtrek werd daarom met chirurgische precisie ontmanteld. Omdat de treurwilg midden in

Balanceren tussen gewicht en veiligheid tijdens het zagen.

een woonwijk stond, was de klus niet eenvoudig. Met behulp van een bouwkraan werd het vrijgekomen hout uit de achtertuin verwijderd.

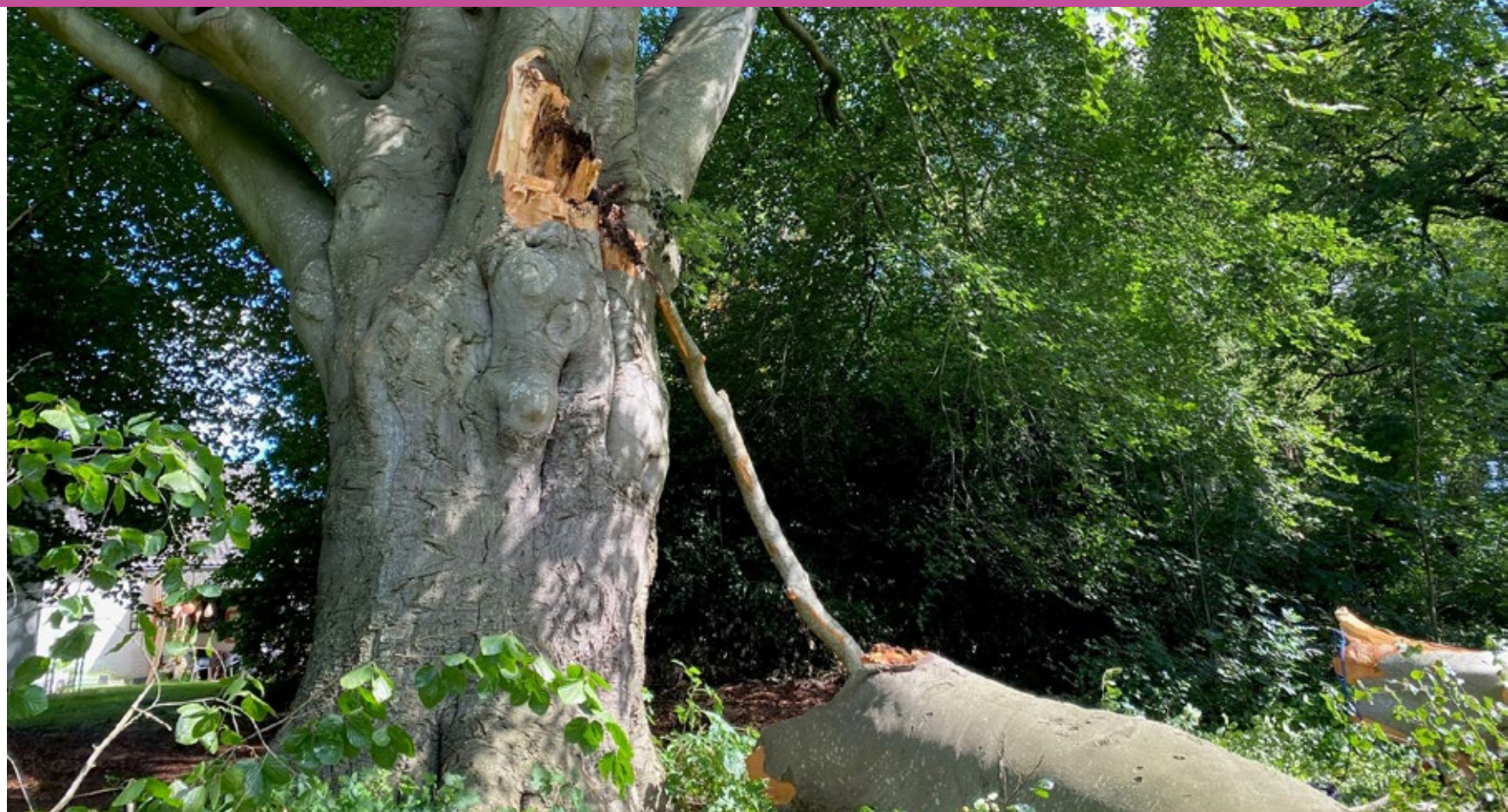
In totaal leverde de boom zo'n 25 m³ aan snippers en 30 m³ stamhout op. De treurwilg was decennialang in beheer van de Bomenwacht. Nu zijn er nog slechts 2 monumentale treurwilgen in ons beheer.

Knotlinde in Norg

In het centrum van Norg viel een van de oudste knotlindes van Drenthe om, die naar schatting zo'n 350 jaar op de Brink had gestaan. Waarschijnlijk werd de boom rond 1671 geplant bij het inmiddels verdwenen Schultehuis. Ondanks de inspanningen van de Bomenwacht om de oude knotlinde vitaal te houden, bleek het niet langer bestand tegen de ernstige zwam-aantasting in de stam. De boom bezweek uiteindelijk onder het eigen gewicht. De uitgeholde stammen zijn teruggelegd op de oorspronkelijke standplaats om de ecologische waarde zo lang mogelijk te behouden. Dieren in de omgeving maken dankbaar gebruik van de holtes en insecten en schimmels kunnen zich tegoed doen aan het rottende hout. Zo zit een dode boom toch vol met leven.

Eeuwenoude knotlinde bezweken onder eigen gewicht.

Grootste en dikste beuk van Drenthe niet opgewassen tegen krachtige zomerstorm.

Zomerstormen

De zomerstormen van 2024 lieten duidelijke sporen na in de provincie. Tijdens de eerste storm op 6 juli werd de 270-jarige groene beuk in Dwingeloo, de grootste en dikste beuk van Drenthe, het slachtoffer van krachtige windstoten: het verloor gedeeltelijk de kroon. Lange tijd wist de reusachtige boom zich tegen weer en wind te verdedigen, maar de plotselinge rukwinden gecombineerd met het groene bladerdek met zaden, vruchten en regen werden de boom fataal. Na onderzoek van de Bomenwacht bleek dat de beuk een gevaar vormde voor de omgeving. Daarom werd de

boom rigoureus afgeslankt: de imposante kroon van 25 meter breed verdween en de stam werd teruggezet tot zo'n 8 à 14 meter hoogte.

Ook op 24 augustus was het alle hens aan dek: in korte tijd kwamen verschillende meldingen binnen van omgevallen bomen, afgebroken takken en gevaarlijke situaties. Verspreid over de provincie veroorzaakten valwinden veel schade, vooral bij bomen met volle kronen. Dankzij de inzet van onze boom-specialisten werd het stormhout snel opgeruimd en werden bomen geïnspecteerd, gesnoeid en veilig gesteld.

Wilde narcis, ook wel bekend als de Drentse paosbloem.

Drentse paosbloem

Het genetisch onderzoek naar de wilde narcis in Drenthe kreeg in 2024 een vervolg. Samen met studenten van de Wageningen University & Research onderzochten wij een van de grotere populaties in de omgeving van Emmen. Om de genetische diversiteit van deze groeilocatie in kaart te brengen, verzamelden de studenten bladmonsters van veel bloemen. Wat bleek? Op deze plek groeien 2 verschillende wilde varianten die voldoende van elkaar verschillen. Kruisingen tussen deze varianten produceren bovendien meer levensvatbare zaden. Dit is een belangrijk gegeven voor het voortbestaan van de soort. Er was nog meer goed

Studenten verzamelen bladmonsters.

nieuws: dit onderzoek toonde ook aan dat gecultiveerde narcissen uit tuincentra zich waarschijnlijk niet met wilde narcissen vermengen. Daarnaast laten de onderzoeksresultaten zien dat er niet één geïsoleerde populatie van Drentse wilde narcissen is. We weten nu ook dat uitwisseling tussen populaties wenselijk is voor de genetische diversiteit. Een geïsoleerde populatie maakt de soort kwetsbaar voor ziektes, plagen en veranderende omstandigheden. Daarom richten we ons niet langer alleen op de Drentse variant van de wilde narcis, maar zorgen we voor een populatie met voldoende variatie. Ook publiceerden wij een uitgebreid artikel over het genetisch onderzoek in het magazine Planten van FLORON.

Heide- en veenvlinders

Om beheerders en vrijwilligers in het veld te ondersteunen, ontwikkelden wij in samenwerking met externe experts 6 beheerwijzers. Deze documenten bieden praktische richtlijnen en instructies voor het beheer van de kwetsbare leefgebieden van heide- en veenvlinders. 4 beheerwijzers richten zich op kleinschalige beheermaatregelen, 1 specifiek gericht op het beheer van veentjes en 1 schetst het ideaalbeeld van het leefgebied en omschrijving per soort. Tijdens de beheerdersochtend presenteerden wij de conceptversies aan medewerkers van Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en de Provincie Drenthe.

Knoopmier onder de loep.

Knoflookpad

In het kader van het Boer Burger Natuur Drenthe (BBND) project in Ees-Weerdinge voerden we een uniek teeltvoorkeurenonderzoek uit. Samen met een lokale boer en RAVON legden we 2 proefcirkels aan van elk 20 meter in diameter. Hierin teelden we, op een zo gangbaar mogelijke en insecticidevrije wijze, de meest voorkomende gewassen uit de regio: graan en aardappelen. Een derde van de cirkels zaaiden we in met een agrarisch bloemenmengsel. We onderzochten hoe verschillende gewastypes de voorkeur en het gedrag van de zeldzame amfibiesoort beïnvloedde. We weten dat de pad op agrarische landbouwgrond voorkomt, maar niet in welke bodem hij zich het liefst ingraaft. Knoflookpadden verblijven namelijk het overgrote deel van hun leven onder de grond. Binnen deze proefvelden werden 120 gechipte knoflookpadden uitgezet en de bewegingen tussen de gewassen gemonitord.

Proefcirkels van het teeltvoorkeurenonderzoek.

Daarnaast onderzochten we de impact van landbouwmachines op de bodem tijdens het zaaien, poten, bewerken en oogsten. Met behulp van kleidummies, die de grootte en structuur van de padden nabootsten, testten we verschillende bodembewerkingsmethoden, zoals ploegen en spitten. De dummies werden op verschillende dieptes ingegraven en reden er vervolgens met machines, en zelfs met paarden, overheen. Na de bewerking haalden we de dummies uit de grond: sommigen bleven intact, terwijl anderen beschadigd waren of volledig vermorzeld. Zo kregen we inzicht in de effecten van landbouwbewerkingen. De data van het teeltvoorkeurenonderzoek en de resultaten van het bodemonderzoek worden in 2025 verder uitgewerkt. Naast het onderzoek, legden we ook een aantal poelen aan voor de knoflookpad als voortplantingswater.

Onderzoek met kleidummies naar de impact van landbouwbewerkingen op knoflookpadden, uitgevoerd in samenwerking met Ravon en een lokale agrariër.

Joodse begraafplaats in Veenhuizen weer zichtbaar gemaakt in het landschap.

Onderzoek Joodse begraafplaats Veenhuizen

De Joodse begraafplaats in Veenhuizen lag lange tijd verborgen in het landschap. De begraafplaats was overgroeid met bomen en overwoekerd door bramenstruiken. In opdracht van gemeente Noordenveld en in afstemming met het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK) herstelden wij de afgelopen 2 jaar de begraafplaats in ere. Dit deden we volgens Joodse tradities. Om de plek weer zichtbaar en herkenbaar te

maken, zijn de grafvelden vrijgesteld van bomen, is de beukenhaag hersteld, het toegangshek vervangen en de padenstructuur heraangelegd.

Daarnaast deden we een uitgebreid cultuurhistorisch onderzoek naar de locatie. Dankzij dit onderzoek is er meer bekend over de ontstaansgeschiedenis en weten we hoeveel mensen er minimaal begraven liggen. De bevindingen zijn terug te lezen in het onderzoeksrapport en de flyer die het afgelopen jaar zijn ontwikkeld.

Toegangshek voor en na de herstelwerkzaamheden.

Herstel Joodse begraafplaats Zuidlaren

Op verzoek van de eigenaar, NIK, voerden wij herstelwerkzaamheden uit op de Joodse begraafplaats in Zuidlaren. Door stormschade en achterstallig onderhoud was het hek rondom de begraafplaats beschadigd en waren er veel takken uit de bomen afgebroken. Met respect voor de Joodse geloofs-overtuiging is de begraafplaats opgeknapt en toegankelijker gemaakt: bomen zijn gecontroleerd en gesnoeid, het hekwerk is hersteld en het pad weer zichtbaar gemaakt. De oplevering vond in september plaats. Wethouder Jelbrich Peters van de gemeente Tynaarlo en Coen Abram van het NIK onthulden ter ere van deze gelegenheid een informatiepaneel.

Coen Abram (NIK) en wethouder Jelbrich Peters (gemeente Tynaarlo) onthullen informatiepaneel.

Tweede leergang wilde bomen en struiken

In Drenthe komen relatief veel wilde bomen en struiken voor. Van de 110 soorten die we tot onze inheemse flora rekenen, zijn er ongeveer 70 soorten in onze provincie te vinden. Maar het gaat niet goed met dit groene erfgoed: bijna de helft is zeer zeldzaam. Om aandacht te vragen voor deze oorspronkelijke beplanting organiseerden wij een leergang. De animo was groot: de wachtlijst, die we na afloop van de 1e leergang bijhielden, zorgde ervoor dat we in 2024 meteen met een nieuwe groep geïnteresseerden konden starten. 17 mensen namen hieraan deel, waaronder vrijwilligers, medewerkers van Staatsbos-beheer en een collega van Landschapsbeheer Drenthe die in de toekomst de vrijwilligersgroepen rond dit thema gaat ondersteunen.

Tijdens de leergang was er aandacht voor de uiterlijke kenmerken van wilde soorten en het herkennen van oude groeiplaatsen en beheervormen. Met de deelnemers bezochten wij onder meer de genenbank in het Roggebotzand, dé plek waar inheems autochtoon plantmateriaal wordt opgekweekt. Dit was voor de deelnemers een mooie gelegenheid om van verschillende wilde soorten de veldkenmerken te observeren. Naast het Roggebotzand bezochten we 3 andere locaties waar nog autochtoon plantmateriaal groeit: Amerholt, Roderwolde en het beekdal van de Wapserveense Aa. Na afronding van de leergang gaan de cursisten aan de slag met het inventariseren van gebieden in hun eigen omgeving.

Met Bert Maes op zoek naar wilde bomen en struiken.

Hondsroos.

Slagenlandschap met smalle percelen, lange elzensingels en hakhoutbosjes.

Monitoring landschapskwaliteit

In opdracht van een aantal gemeenten brachten wij in het kader van Basiskwaliteit Natuur (BKN) houtwallen en -singels in kaart. We beoordeelden de kwaliteit en legden dit vast in een nulmeting. In de gemeenten De Wolden, Hoogeveen en Westerveld deden we dit steekproefsgewijs in geselecteerde referentiegebieden en in de gemeente Assen inventariseerden we enkel de gemeentelijke landschapselementen. De gemeente Meppel wil de komende jaren alle houtige elementen in kaart brengen. Hiermee zijn wij afgelopen jaar gestart. De nulmeting vormt een belangrijke basis voor toekomstig beheer en herstel van het agrarisch cultuurlandschap in Drenthe. Daarbij staat de algemene staat van de houtwal of -singel centraal. We inventariseerden onder meer de lengte en breedte, de opbouw van boom-

en struiklaag, de variatie aan (inheemse) soorten en de aanwezigheid van exoten. Om dit goed te kunnen vastleggen, ontwikkelden we een applicatie die ons helpt om de landschapskwaliteit systematisch in beeld te brengen, de resultaten te analyseren en gemeenten te adviseren.

Landschapsherstel in Ruinerwold en Oosteinde

Na 3 jaar kwam er een einde aan het POP-3 project 'Investerings in landschapselementen'. In het kader van dit project knapten wij in totaal 90 erven op: 60 verspreid over Drenthe en 30 in 2 focusgebieden. Samen met particulieren en agrariërs herstelden we landschapselementen, legden nieuwe aan en brachten het sobere, functionele karakter terug op boerenerven. Het gebiedsgerichte herstel in Ruinerwold-Oosteinde richtte zich,

net als eerder in Koekange-Koekangerveld, op het waardevolle slagenlandschap. In het laatste projectjaar werkten we op 26 locaties aan landschapsherstel waarvan de helft in Ruinerwold-Oosteinde en rest op andere plekken in de provincie. Meidoornhagen, fruitboomgaarden, knotlindes, bomenrijen en houtsingels keerden terug om het streekeigen karakter te versterken. De deelnemers plantten samen zo'n 4.823 stuks bosplantsoen, 58 laanbomen en 104 fruitbomen aan. Met de hulp van een aannemer zijn er 4 poelen aangelegd.

Midlaren

Aan de rand van het Nationaal Park Drentsche Aa ligt Midlaren, een dorp dat in de vroege middeleeuwen is ontstaan als onderdeel van het esdorpenlandschap. Hier waren de boerenerven van oudsher eenvoudig, functioneel en ze drukten een belangrijke stempel op de dorpsidentiteit. Door functieverandering van de boerderijen en modernisering zijn karakteristieke landschapselementen helaas deels verdwenen of geheel verloren gegaan. Daarom startten wij in 2024, samen met een werkgroep van betrokken inwoners, een landschap- en ervenproject. Met als doel de oorspronkelijke uitstraling op erven te herstellen en beter aan te laten sluiten op het omliggende landschap. Om het project onder de aandacht te brengen, organiseerden we een informatieavond over de landschapsgeschiedenis en de plannen. Ruim 20 geïnteresseerden waren hierbij aanwezig. Ook trok het project de aandacht van lokale media. Inmiddels zijn 9 erven voorzien van advies en beplanting.

Inwoners van Een op zoek naar ervogels.

Norger Esdorpenlandschap

Uilen, zwaluwen, mussen en andere vogels voelen zich prima thuis op erven en in het agrarische cultuurlandschap. Toch is er maar weinig aandacht voor deze vogels. Om de inwoners van Een bewust te maken van de mogelijkheden om hun omgeving vogelvriendelijker in te richten, organiseerden we een informatieavond. Hierbij waren 20 mensen aanwezig. Tijdens de bijeenkomst leerden zij welke ervogels in de omgeving van Norg te vinden zijn en wat zij kunnen doen om hun erf of tuin aantrekkelijker te maken voor deze vogelsoorten. Daarnaast presenteerden we de resultaten van de inventarisaties die zijn uitgevoerd in het kader van het Boer Burger Natuur Drenthe project 'Norger Esdorpenlandschap'. Een deel van de aanwezigen ging mee op excursie om de vogels in het wild te spotten.

Ooievaarsnest op stapel pallets.

Schelpenbank bij plas-dras.

Kansrijke weidevogelgebieden

Op meerdere plekken in de provincie zijn plas-dassen aangelegd en geoptimaliseerd. In totaal gaat het om 24 stuks. Bij een plas-dras worden ondiepe laagtes gegraven, waarna een pomp het land onder water zet. Hierdoor ontstaat er een nat, drassig gebied dat insecten aantrekt en waar wormen en larven gemakkelijk met de snavel uit de grond kunnen worden gehaald. Op een plas-drasperceel van Het Drentse Landschap is bovendien een schelpenbank aangelegd. Dit is een ophoping van schelpen van circa 10 bij 20 meter, bedoeld als broed- en rustplaats voor soorten zoals de kleine plevier en scholekster. Deze aanpassing moet het gebied nog aantrekkelijker maken voor boerenlandvogels. In het broedseizoen monitoren we of de schelpenbank wordt gebruikt.

Verloop boerenlandvogelseizoen

Het was een wisselvallig jaar voor de boerenlandvogels. De overvloedige neerslag zorgde voor tijdelijke plas-drassen in de hele provincie, waarvan veel vogels profiteerden. De natte, zachte bodem maakte voedsel goed bereikbaar en dankzij uitgestelde landbouw-bewerkingen konden veel vogels ongestoord broeden. Maar het natte weer bracht ook uitdagingen met zich mee: zware regenbuien bemoeilijkten de overleving van kuikens en door de wateroverlast daalde het aantal muizen op het land. Door voedselschaarste werden kuikens vaker de prooi van roofdieren. Ondanks deze uitdagingen trokken zo'n 350 toegewijde weidevogel-vrijwilligers eropuit en registreerden in totaal 2.343 legfels van 20 soorten. Met aan top de kievit met 1.862 legfels, gevolgd door de scholekster met 183 nesten en de wulp met 107. Opvallend was het hoge aantal tureluursnesten: 49 legfels, het hoogste aantal in 10 jaar.

Herman Bus vindt eerste kievitse.

Tijs Mulder (AND), veehouder Johan Wieland en Marcel Knol (LBD) inventariseren houtwal in Roden.

Agrarische natuur- en landschapsbeheer

In de afgelopen jaren zijn we een goede en intensieve samenwerking aangegaan met Agrarische Natuur Drenthe (AND). In 2024 hebben we deze samenwerking verder uitgebouwd in de uitvoer van de Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). We zijn gestart met opstellen van beheerplannen op maat voor agrariërs die deelnemen aan deze regeling. Boeren krijgen advies met betrekking tot het beheer van houtwallen, singels en poelen. De maatregelen dragen bij aan het verhogen van de natuurlijke en landschappelijke waarden en biodiversiteit in het buitengebied.

“Samen werken we aan het Drentse landschap. Landschapsbeheer Drenthe heeft een sterk netwerk bij bewoners, gemeenten, waterschappen en provincie. AND heeft dat ook, maar dan bij de eigenaren van agrarische gronden. Landschapsbeheer Drenthe richt zich vooral op draagvlak, landschappelijke en ecologische kennis en de aanplant van houtige elementen. AND kan dat koppelen aan een vergoeding en begeleiding bij beheer. Door deze krachtenbundeling kunnen we dit nog beter aanbieden.”

Susanne Molenkamp

Gebiedscoördinator dooradering Agrarische Natuur Drenthe

Nieuwe aanwinsten

Op het gebied van weidevogelbescherming maakten we flinke stappen. 3 nieuwe vrijwilligers zijn opgeleid tot dronepiloot, waarmee het totale aantal piloten op 11 staat. Ook konden wij dankzij de Provincie Drenthe investeren in een 2de drone, een Mavic 3T. Door deze nieuwe aanwinst en kersverse piloten konden we een groter deel van de provincie bestrijken. En niet zonder succes: we vonden maar liefst 113 nesten met de drone, veel meer dan het jaar ervoor. Om de groep piloten goed te kunnen blijven ondersteunen, hebben we een mentor aangesteld.

Regelmatig verschijnen er artikelen in de media over onze projecten of expertise. Zo verscheen er afgelopen jaar een artikel over pingoruïnes in de rubriek ‘Tussen horst & vriend’ van de Volkskrant, werd er een artikel in het Dagblad van het Noorden gepubliceerd over het herstel en cultuurhistorisch onderzoek van de Joodse begraafplaats in Veenhuizen en spraken we met hen over onze allergie voor bladblazers.

Restauratie Joodse begraafplaats Veenhuizen

EKE DRÖS

VEENHUIZEN Er staat maar één grafsteen, toch liggen er zo'n 280 mensen begraven op de Joodse begraafplaats in Veenhuizen. Marijke Zwart (37) uit Anloo helpt dit vergeten stukje geschiedenis zichtbaar te maken.

Het veldje aan het einde van de Kerklaan in Veenhuizen lijkt op het eerste gezicht een normaal stuk grond. Omringd door betonnen paaltjes met ijzerdraad. Ertussen staat een grafsteen en palen met cijfers erop. Maar wat de meeste voorbijgangers niet weten, is dat er zo'n driehonderd Joodse mensen begraven liggen die in de Maatschappij van Weldadigheid hebben gewoond.

Deze begraafplaats is onderdeel van een vergeten stukje geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid, zegt Marijke Zwart (37) uit Anloo van Stichting Landschapsbeheer Drenthe. „De begraafplaats is overwoekerd. Het valt bijna niet op waar de graven precies zijn.“

Er zijn al een flink aantal bomen gekapt waardoor de grafsteen beter te zien is. Aan het einde van dit jaar zal de begraafplaats nog een stukje zichtbaarder zijn. Zo worden er mogelijk meer bomen gekapt, wordt er zand op de paden gelegd om ze duidelijker te maken en wordt het toegankelijk gemaakt.

Landschapsbeheer Stichting Drenthe werkt voor de renovatie samen met het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap, zodat de begraafplaats volgens de Joodse traditie blijft voortbestaan.

Ook komt er een informatiebord over de geschiedenis van de Joodse gemeenschap van Veenhuizen.

Zwart onderzoekt hoe veel mensen er begraven liggen en hoe de plek eruit zag toen het bijna tweehonderd jaar geleden werd aangelegd. „Dit is de eerste keer dat we zo uitgebreid archiefonderzoek gedaan hebben naar de begraafplaats en de bijbehorende gemeenschap“, zegt ze.

Marijke Zwart geeft uitleg over de enige grafsteen op de Joodse begraafplaats in Veenhuizen.

Dat was niet eenvoudig. Omdat er eeuwige graftrust geldt op Joodse begraafplaatsen mag er niet gegraven worden in de bodem. Met of geprikt worden in de bodem. Met de bodemonderzoek blijft de bodem intact. Dat leverde minder resultaat op dan verwacht, waarschijnlijk doordat de resten door de jaren zo klein zijn geworden dat ze niet verschijnen op de radar.

Daarna dook Zwart in het Drents Archief en het Nationaal Archief, waar veel informatie beschikbaar is over de Joodse gemeenschap van Veenhuizen. De Maatschappij van Weldadigheid was gesticht in Veenhuizen om arme mensen de mogelijkheid te geven om te werken. Vanaf de jaren dertig van de negentiende eeuw werd er een Joodse gemeenschap gesticht, waarbij ze een aparte begraafplaats en synagoge kreeg.

Isaac Nathan Nieuwiel was een Joodse leraar, die tussen 1835 en 1890 de gemeenschap overzag. Hij onderwees de kinderen en onderhield contact met de Hoofdkommissie tot de zaken der Israëlieten. Uit zijn brieven naar de hoofdcommissie blijkt hoeveel mensen naar de kolonie kwamen, hoeveel kinderen geboren werden en hoeveel mensen overleden. Dankzij deze brieven heeft Zwart kunnen berekenen dat er zo'n 280 mensen begraven liggen.

Het enige grafmonument behoort toe aan de vrouw van de Joodse leraar. Haar naam was Jetta Jacoba Nieuwiel en ze overleed op 23 september 1862. Zwart denkt te weten waarom er een grafmonument staat van deze vrouw op de verder kale rustplaats. „Dit was de vrouw van een ambtenaar, hij kon dit monument betalen.“

Nog niet het hele verleden van de plek is ontdekt. De twee kleine be-

‘Vergeten stukje geschiedenis van de Maatschappij van Weldadigheid’

tonnen paaltjes houden Zwart bezig. „Het is echt een mysterie. Aan het materiaal te zien zijn ze later geplaatst dan 1890, toen de Joodse gemeenschap werd opgeheven. Ze staan niet op plaatsen die als markering van de graven gezien kunnen worden. Ook de cijfers op de paaltjes geven geen duidelijkheid. Het zou heel erg leuk zijn als iemand deze paaltjes ziet en denkt te weten wat het zijn.“

Zwart hoopt dat dit een opstapje is naar verder onderzoek. „Momenteel zijn we zeker van de identiteit van achtien mensen die hier begraven liggen. Het zou mooi zijn als iemand wil uitzoeken wie hier nog meer ligt.“

Tussen horst & vriend
Caspar Janssen

Pingoruïne

Pingoruïnes, gevormd aan het eind van de laatste ijstijd, zijn natuurplekjes vol historische waarde, waarvan denk je: waarom ligt hier opeens een meertje?

pingoruïne nabij Zeijen.

Foto Ma

de pingo's, of beter: ruïnes. Met Anja Verbers, landschapsbeheer Drenthe, jaren bezig is, samen met 2.500 historische 'laag-Drentse landschap' te maken. Van rond de tweehonderd jaar geleden pingoruïnes zijn.

Aan het eind van de ijstijd ontstond de top laag schoof eraf, werden open water moment dat pingo's werden. De meertjes de loop der tijd met gytja, er werd veel meertjes groeiden.

staan op het grondwaterpeere lagen. Door die den op sommige plaatsen in de permafrost water kwam omhoog vormde een ijslens, en dwuude de grond.

Aan het eind van de ijstijd ontstond de top laag schoof eraf, werden open water moment dat pingo's werden. De meertjes de loop der tijd met gytja, er werd veel meertjes groeiden.

Deze plek, deze ruïne

de favoriete pingo's. Omdat hier een soort natuurlijk eindstadium is bereikt, de pingo is bosje geworden. Omdat het zo'n verrassende plek is, ingeklemd tussen de akkers. 'En omdat alles hier geschiedenis ademt.' Even verderop liggen hunebedden, grafheuvels en urnenvelden, en pal tegen de pingoruïne aan werden in de bronstijd 'raatakkers' aangelegd. Verbers: 'Ik zie voor me hoe die mensen de akkertjes bevoelden met water uit deze pingoruïne, of dat ze hier visten.'

Door naar andere pingoruïnes, in de buurt, het Bollenveen en het Meestersveen. Veel pingoruïnes liggen verborgen in weilanden, akkers of woonwijken, vaak kunstmatig opgevoeld. Maar hier liggen nog wel meertjes, al is dat ook een gevolg van menselijke activiteit. Bij de twee meertjes staan molentjes, taskers, die het water uit het veen pompten, zodat er turf kon worden gestoken, broodnodige brandstof. 'Veel mensen hadden hier een eigen put.' Nu zijn het natuurplekjes. Dat is mooi, vindt Verbers, 'maar de historische waarde is wat mij betreft net zo groot.'

Ijsheuvels waren het. De naam pingo komt van de Inuit in Canada en betekent zoveel als: heuvel die groeit. Pingo's komen nog voor in echt koude streken, zoals Groenland en Alaska. In het noordoosten van Nederland ontstonden ze in de laatste ijstijd, zo'n vijftienduizend jaar geleden. De bodem was permanent bevroren, door het verdere aanvriezen kwam er druk te

Dagblad van het Noorden, 10 oktober 2024, pagina 3.

‘Ik krijg uitslag van bladblazers’

Ze krijgen uitslag en rode vlekken als ze ze zien: bladblazers. Bomenexperts Marcel Knol en André Effting begrijpen niet waarom we blad uit de berken harken, terwijl we al lang weten hoe de grond erdoor verarmd.

WOUTER HOVING

Vijf jaar geleden werd boomspecialist André Effting (57) van Landschapsbeheer Drenthe Norg ingevlogen. Hoe kon het toch dat die bomen op de brinken er zo beroerd bij stonden? „Het leek wel zoutschade“, vertelt Effting. „Dat kan natuurlijk helemaal niet, want er wordt daar geen zout gestrooid.“

Een schep in de grond gaf al gauw duidelijk antwoord. Amper leven, amper wortels. En eigenlijk ziet Effting dit overal gebeuren. In tuinen en op de Drentse brinken. De boel verschaalt en bomen sterven af.

De kern van het probleem: ons netheidssyndroom en onze bladblazers. Effting: „In navolging van de maai-me-niet-maai in mei, zouden we in oktober of november de blaas-me-niet-maai moeten invoeren. Ik krijg uitslag van bladblazers.“

De boom is voor 70 procent afhankelijk van het bodemleven voor zijn voeding. De basis van het eten voor bodemleven is het blad. In de bodem wonen wormen, mijten, wanten, kevers, aaltjes, bacteriën en schimmels, ze zorgen voor een zuurstofrijke en voedingsrijke bodem. Als wij het blad weghalen, hongeren we dat leven uit. Het gaat dood, de grond verzuurt en verdicht.

„Bladjes die worden uitgepoept door een worm geven acht keer zoveel opneembaar fosfaat voor de boom“, zegt Effting. „Het komt erop neer dat een boom zich goed in stand kan houden, als we het circulaire systeem laten functioneren zoals het al eeuwen werkt.“

Terug naar de verarmde brinken in Norg. Die bleken nog te herstellen. Sinds 2019 komt er bokashi onder de bomen: gefermenteerd blad, een soort compost. Het blijkt een wondermiddel. De bomen groeien weer en de bodem leeft. Illustratief is het telefontje dat Effting na twee jaar kreeg van de boermark die de Putrink in Norg beheert. „Moet je eens luisteren: voorheen konden we het af met vijf schapen op de brink. Nu is er zoveel te vreten dat ze het niet meer aan kunnen.“ Een klacht met een knipoog.

Marcel Knol (48) laat zien hoe de grond er nu aan toe is. Twee jaar geleden kwam hij in dienst bij de Bo-

Marcel Knol, boomspecialist bij Landschapsbeheer Drenthe, strooit met bokashi op de brink in Norg.

FOTO: RENS HOEVINGA

‘Eventueel maai je het blad mee met het gras en laat je alles liggen’

liggen. „Je hoeft de modder in je tuin niet zwart te schoffelen en je gras niet leeg te harken. Dat verstikt heus niet. En eventueel maai je het blad gewoon mee met het gras en laat je alles liggen.“

Effting begrijpt niet dat mensen liever tegen zwarte grond aankijken dan tegen blaadjes. Vooral ouderen. Effting merkt een generatiekloof. „Mijn vader is 80. Die had ooit een moestuin en versleet een bladmark per jaar. In de winter blies de koude,

schrale wind steevast de voedingsrijke bovenlaag weg.“

Fout dus. Stop je bladblazer en hark maar lekker diep weg in je schuur. Die blaadjes doen in de tuin geen vlieg kwaad. Vanzelfsprekend moet blad op sommige plekken wel van de straat worden geveegd. Daar kunnen gemeenten dan bokashi van maken, waarmee ze bomen in plantsoenen en grasvelden redden.

Maar dat laatste ligt nog niet zo eenvoudig. Daarvoor moet de regelgeving eerst landelijk aangepast. Je mag in Nederland wel compost maken, maar geen bokashi. In Noordenveld geldt het lokaal produceren en uitstrooien ervan nog altijd als een proef.

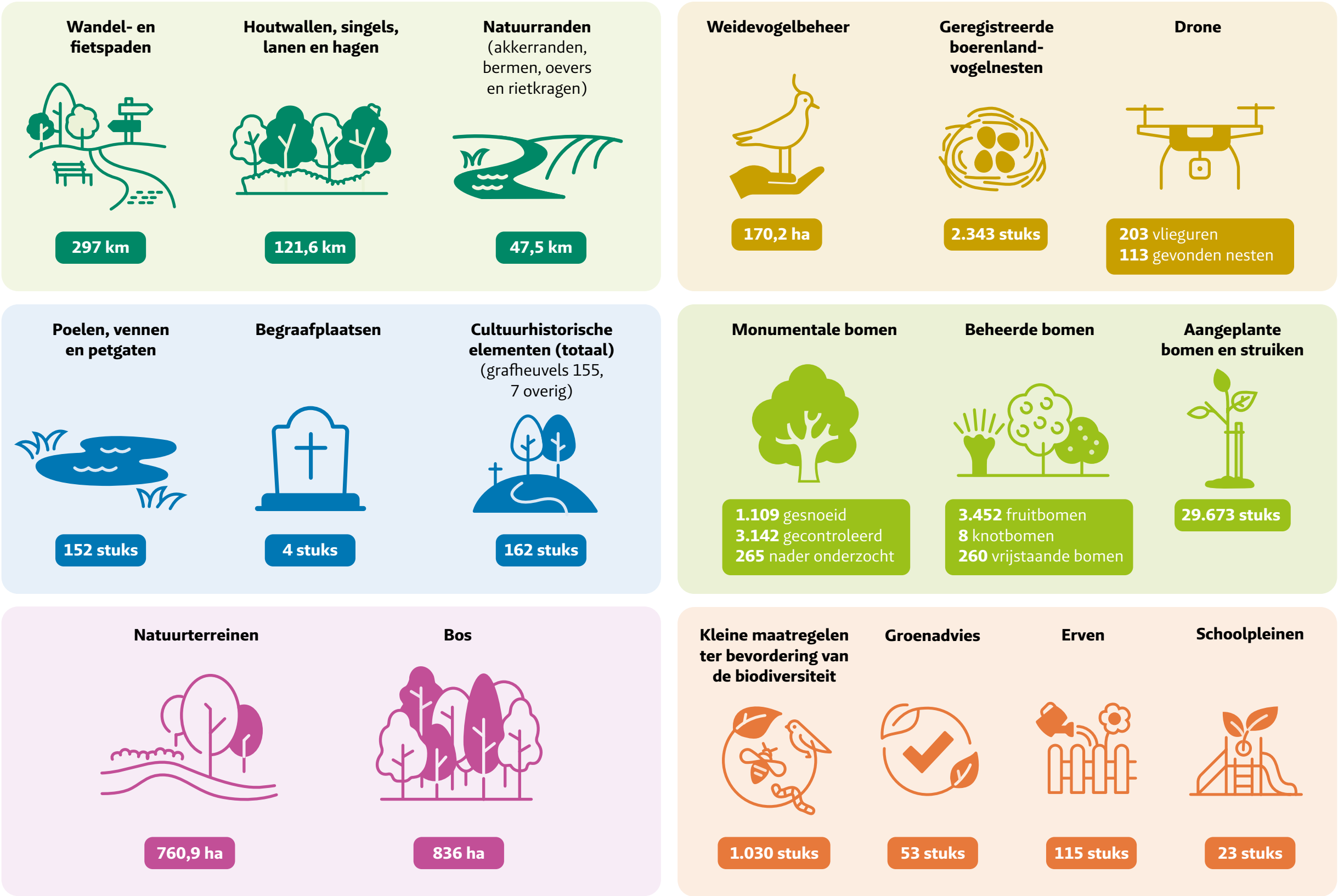
Effting: „Ze hoeven maar één zinnetje toe te voegen aan de landelijke

wet voor milieubeheer: 'naast compost ook bokashi'. Dan is het opgelost. Nu heb je ontheffing nodig om het te mogen maken. Als je eens wist wat een papieren rompslomp dat met zich meebrengt.“

Volgens Effting zorgen lobbygroepen uit de afvalbranche voor vertraging. Zij hebben financieel baat bij bladafval en zijn bang dat gemeenten zelf hun groenafval gaan verwerken.

„Ik ken Drentse gemeenten die hun chauffeur een uur laten rijden om blad naar een afvalverwerker te brengen. En in het voorjaar koopt de gemeente zijn eigen blad weer terug: flinke kosten en weer een uur rijden. Als je binnen een dorp of stad zelf bokashi maakt, hoeveel zou dat schelen aan kosten en CO₂-uitstoot?“

SAMEN MET VRIJWILLIGERS EN PROFESSIONALS HEBBEN WE IN 2024 ONDERHOUDEN EN BESCHERMD:

Activiteiten

160 Activiteiten met als doel deskundigheidsbevordering

2.782 volwassenen

37 kinderen

18 Evenementen

2.534 volwassenen

907 kinderen

Natuurwerkdagen

1.130 volwassenen

276 kinderen

74 locaties

7.332 gewerkte uren

Natuurwerkdag Junior

427 leerlingen

13 verschillende scholen

11 buitenlessen

Bereik

f 1.552 volgers

X 1.143 volgers

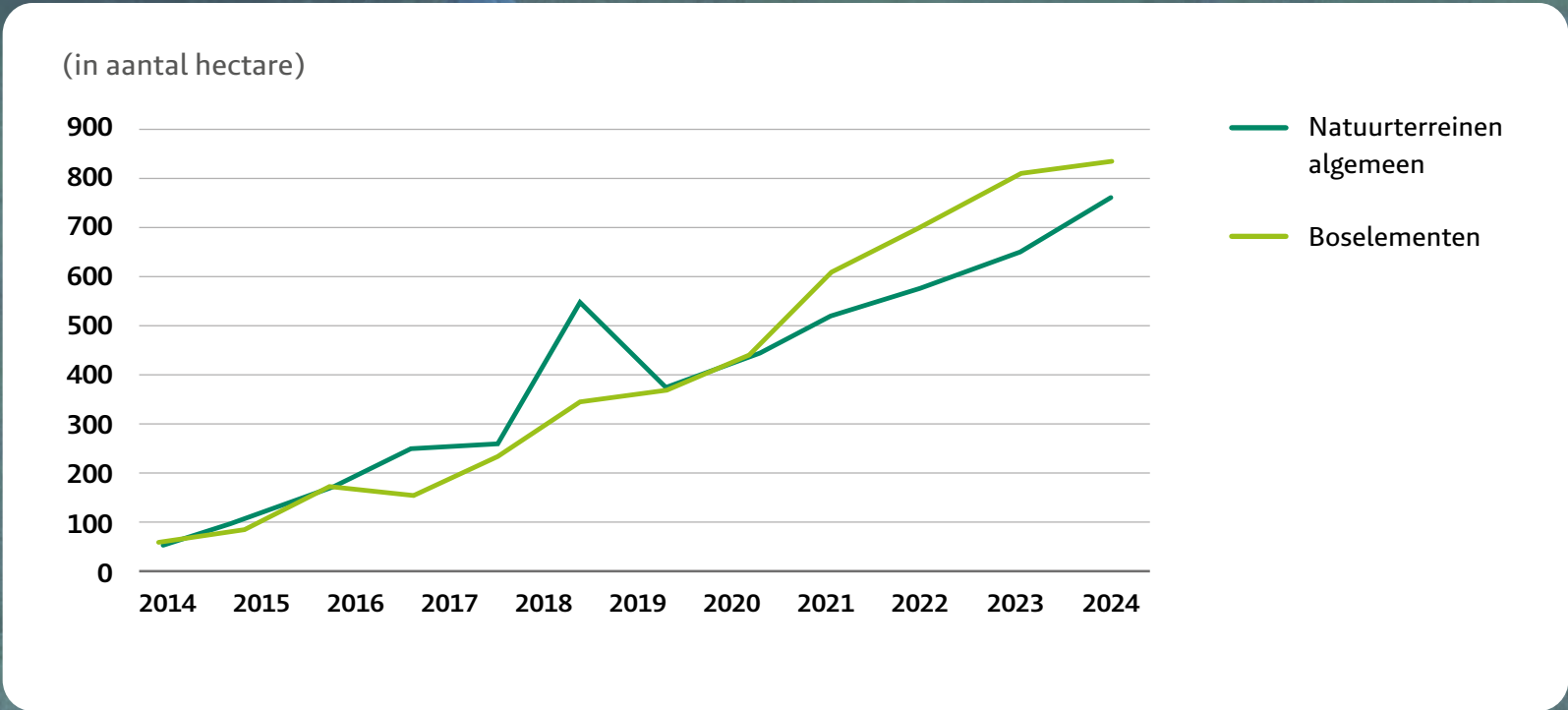
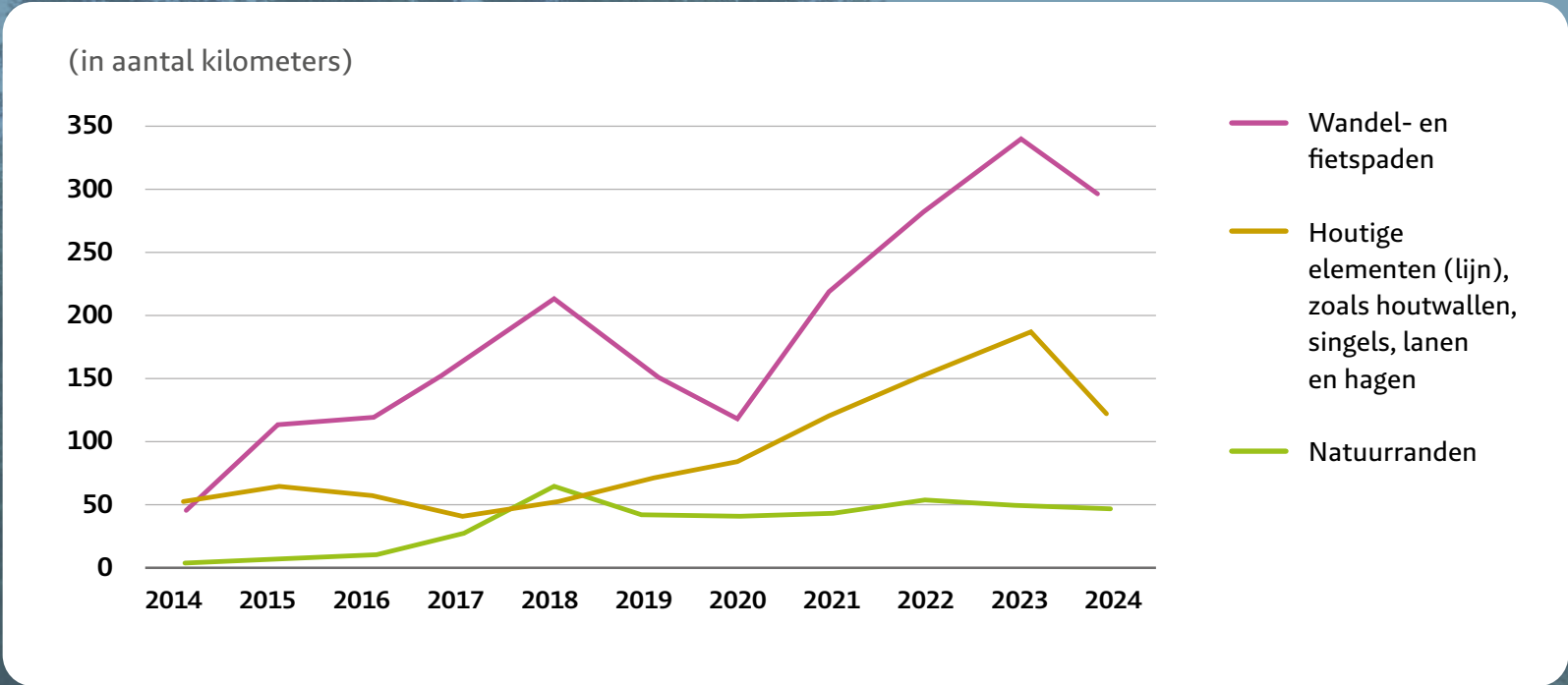
in 2.002 volgers

2.947 abonnees digitale nieuwsbrief

8 digitale nieuwsbrieven

60 nieuws- en persberichten

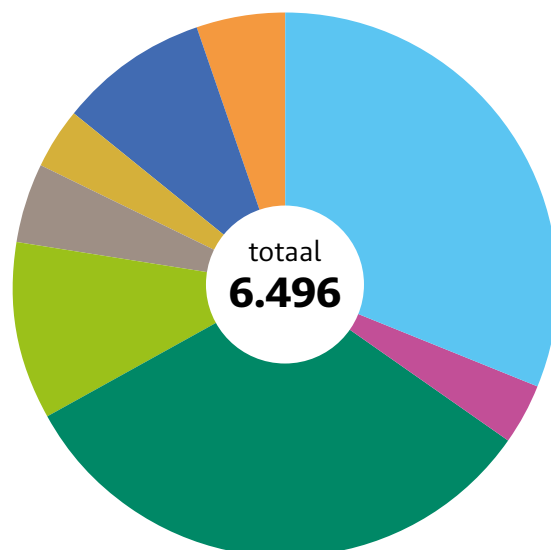
UITGEVOERD WERK DOOR PROFESSIONALS EN VRIJWILLIGERSIN DE LOOP DER JAREN

AANTAL VRIJWILLIGERS, AANTAL GROEPEN EN GEWERKTE UREN

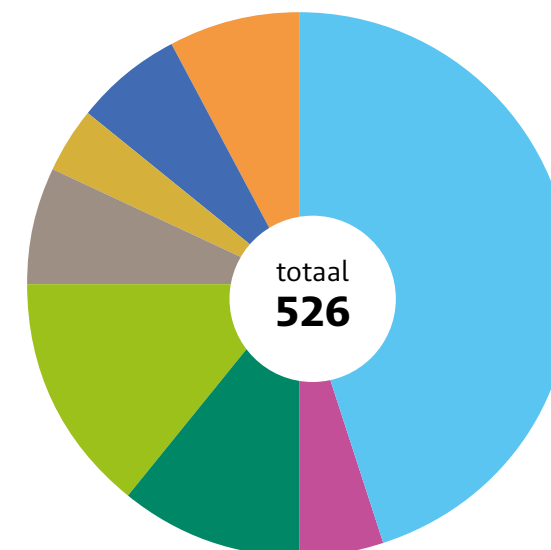
Vrijwilligers (exclusief Natuurwerkdag)

Bewonersgroepen	2.041
Fruitboombrigades	236
Jeugdgroepen	2.098
Landschapsbrigades	705
Onderzoeksgroepen	291
Overig	251
Soortbeheergroepen	578
Terreingerichte groepen	332

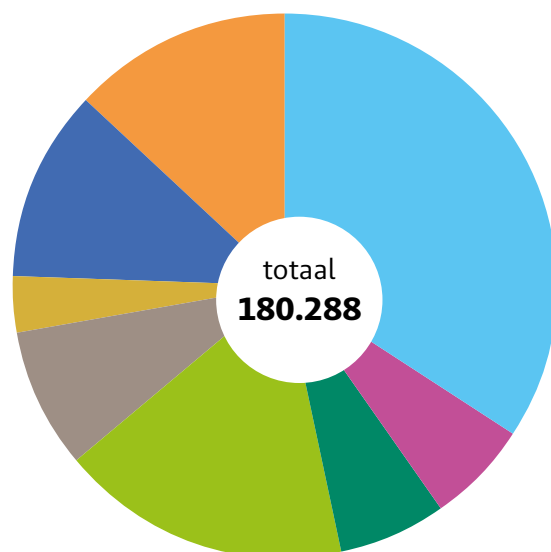
Aantal groepen (exclusief Natuurwerkdag)

Bewonersgroepen	237
Fruitboombrigades	27
Jeugdgroepen	56
Landschapsbrigades	75
Onderzoeksgroepen	37
Overig	20
Soortbeheergroepen	34
Terreingerichte groepen	40

Aantal gewerkte uren (exclusief Natuurwerkdag)

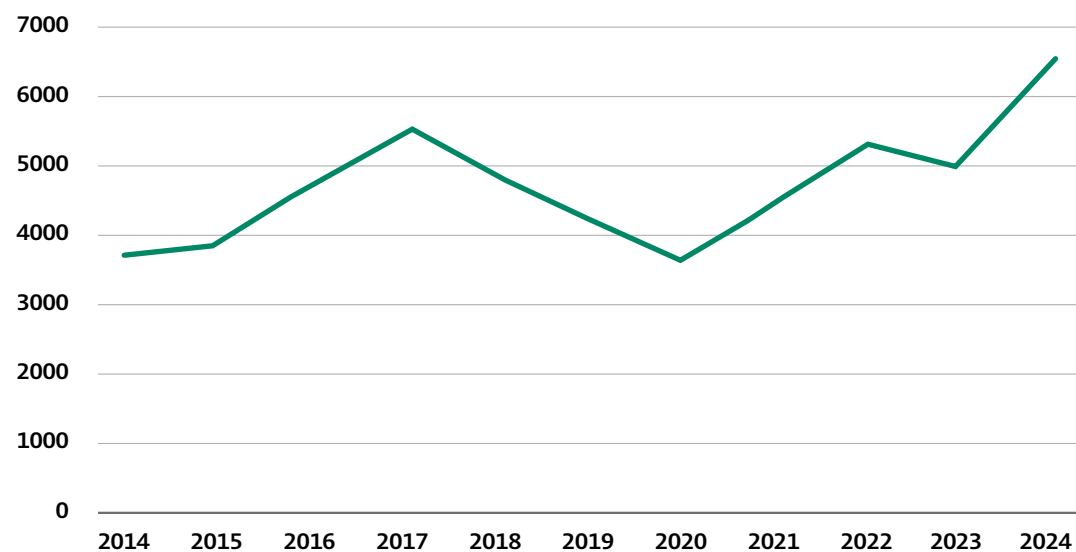
Bewonersgroepen	61.728
Fruitboombrigades	11.153
Jeugdgroepen	11.659
Landschapsbrigades	31.061
Onderzoeksgroepen	14.810
Overig	6.102
Soortbeheergroepen	20.703
Terreingerichte groepen	23.072

Het totaal aantal gewerkte uren van de groepen vertegenwoordigt een maatschappelijke waarde van ruim € 4.056.480

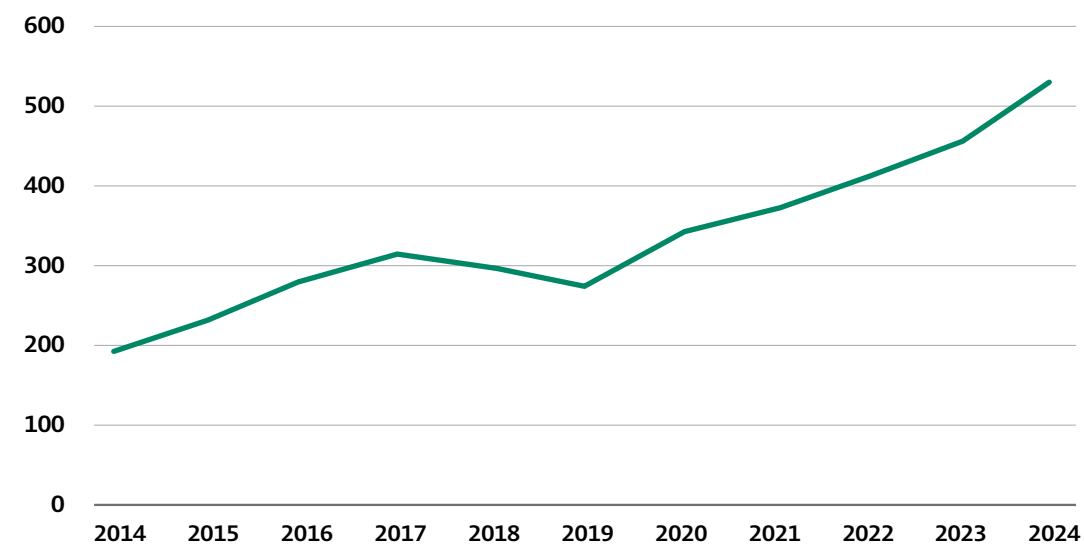
Aantal vrijwilligers in 2024 (exclusief Natuurwerkdag)

6.496 vrijwilligers

Totaal aantal groepen in 2024

526 vrijwilligersgroepen

FINANCIËLE RESULTATEN

Baten

Subsidies en bijdrages projecten	€	3.490.889
Af: directe projectlasten	€	1.384.058
Dekkingsbijdrage projecten	€	2.106.831

Lasten

Personeel	€	1.758.624
Organisatie	€	339.154
Kapitaallasten	€	15.224
Totaal	€	2.113.002

RESULTAAT	€	-6.171
------------------	----------	---------------

Het werk en de projecten van Landschapsbeheer Drenthe zijn mogelijk gemaakt door:

- Provincie Drenthe
- Twaalf Drentse gemeenten
- Gebiedsfonds Drentsche Aa
- Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
- Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
- Nationale Postcode Loterij
- Het Cultuurfonds

Landschapsbeheer Drenthe bedankt haar financiers voor de fijne samenwerking en hun bijdrage voor het landschap en de natuur in Drenthe en het werk van de stichting.

Foto's:

Pagina 13: knooppier met loep, *Annemarie Loof*

Pagina 14: dronefoto's, *RAVON*

Pagina 18: *Marry Brink*

Pagina 19: *AND, Bert Buiring*

Overige foto's: Medewerkers van Landschapsbeheer Drenthe

Landschapsbeheer Drenthe

Kloosterstraat 11

9401 KD Assen

info@lbdrenthe.nl

www.lbdrenthe.nl

www.facebook.com/lbdrenthe

www.x.com/lbdrenthe

[landschapsbeheer-drenthe](https://www.linkedin.com/company/landschapsbeheer-drenthe)

Landschapsbeheer Drenthe